

Nr 183.

Godkänd av första kammaren den 25 maj 1927.

Godkänd av andra kammaren den 25 maj 1927.

Riksdagens skrivelse till Konungen, angående utredning rörande det vid försäljning av varor tillämpade avbetalningssystemets omfattning och verkningssätt.

(Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.)

(Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.)

Till Konungen.

I en inom riksdagen väckt motion har framställning gjorts i syfte att utredning måtte komma till stånd rörande det s. k. avbetalningssystemets omfattning och verkningssätt.

Riksdagens vederbörande utskott har i den ordning 46 § riksdagsordningen stadgar inhämtat yttrande över motionen av kommerskollegium, som till sitt yttrande fogat införskaffade utlåtanden i frågan från samtliga auktoriserade handelskamrar i riket, svenska bokhandlareföreningens centralstyrelse, centralstyrelsen för Sveriges järnhandlareföreningar, svenska velocipedfabrikant- och grossistföreningen, svenska pianofabrikantföreningen, svenska pianohandlareförbundet, svenska automobilhandlareföreningen och svenska motorklubben. Till avsedda riksdagsutskott hava vidare avgivits yttranden över motionen av kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, Husqvarna vapenfabriks aktiebolag samt aktiebolaget svenska bokhandelscentralen.

Den ifrågasatta utredningen har, mer eller mindre positivt, tillstyrkts av kommerskollegium och följande handelskammare, nämligen Östergötlands och Södermanlands, Smålands och Blekinge, Skånes, Västergötlands och Norra Hallands, Västernorrlands och Jämtlands läns samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare samt handelskammaren i Göteborg. Tillstyrkande yttranden hava vidare avgivits av kooperativa förbundet och Sveriges köpmannaförbund.

Direkt avstyrkande har endast Stockholms handelskammare ställt sig. Övriga handelskamrar och i frågan hörda sammanslutningar och före-

tag hava icke tagit bestämd ställning till själva utredningsfrågan, utan hava inskränkt sig till att framhålla vissa med avbetalningssystemet för-
enade fördelar och olägenheter samt att meddela de upplysningar rörande
systemets omfattning och verkningssätt, som stått till buds.

Då i såväl motionen som en del av de avgivna yttrandena hänvisats
till förhållandena på ifrågavarande område i Amerikas Förenta Stater, har
riksdagens vederbörande utskott inhämtat vissa uppgifter därifrån ur till
utskottets förfogande ställda skrivelser i ämnet från svenska generalkon-
sulatet i New York. Någon samlad statistik över där avsedda förhållanden
i Förenta Staterna finnes emellertid ej, och uppgifterna äro därför mycket
osäkra och approximativa.

Under år 1925 torde avbetalningsaffärerna i Förenta Staterna hava upp-
gått till minst 5 miljarder dollars, motsvarande cirka 17 procent av årets
totala handelsomsättning. Systemet har beräknats medföra en till mellan
3 och 5 procent uppgående ökning av det kapital, som av en del av landets
befolkning lånas till en annan. I vederbörande utskottsbetänkande åter-
finnas specifika uppgifter för vissa varuslag rörande totala detaljhandels-
värdet år 1924 i förhållande till värdet av försäljningen på avbetalning.

Försök hava i Förenta Staterna gjorts att fastslå vissa allmänna normer
för avbetalningsköp, vilka försök hava visat, att villkoren vid avbetalnings-
köp variera högst betydligt även inom samma bransch.

Säljarna hava i längden icke själva kunnat finansiera den ökade kredit-
givningen, varför det har uppstått särskilda kreditinstitut för finansiering
av avbetalningsköpen. Vid årsskiftet 1925/26 funnos 1,400 à 1,600 dylika
institut. En del finansiera endast köp av viss vara, andra åter köp inom
vilken bransch som helst. Säljaren står i regel all risk gent emot kredit-
givaren.

Angående omfattningen av de fall, då avbetalningsköp ej kunnat full-
göras och den sålda varan av denna anledning återgått till säljaren, finnes
uppgifter endast i fråga om automobiler. Av dylika, som såldes med en
första avbetalning av $\frac{1}{3}$ av köpesumman, återtogs 1.75 procent på grund
av ofullbordad inbetalning. Då $\frac{1}{4}$ av försäljningssumman erlades vid
varans övertagande, var motsvarande procent, 3.8 och då mindre än $\frac{1}{4}$
inbetalades 11.

Frågan om de ökade kostnader, som vid avbetalningsköp falla på köparen,
är likaledes outredd. Inom möbelbranschen lär man vid avbetalningsköp
beräkna 25 procent högre priser än vid kontantköp, men inom många andra
branscher försäljes så stor del av omsättningen på avbetalning, att som
regel inga särskilda priser beräknas. Där avbetalningsköpen äro regel,
torde försäljningspriset fastställas uniformt såsom om alla försäljningar
skedde å avbetalning. Även i dylika fall lämnas ej alltid kassarabatt vid
kontantköp. En känd bankman har beräknat, att den allmänhet, som köper
på avbetalning, för det lån, den på så sätt erhållit, betalar en ränta mot-
svarande 20 procent om året.

Till belysande av uppfattningen på olika håll inom Förenta Staterna om verkningarna av avbetalningssystemet har av vederbörande utskott vidare åberopats utdrag av en skrivelse i frågan den 10 februari 1927 från svenska generalkonsulatet i New York.

Frågan om lagstiftningens ingripande på förevarande område gjordes år 1909 till föremål för gemensam behandling av svenska, norska och danska kommittéer, då på programmet för fortsatt gemensamt lagstiftningsarbete inom de skandinaviska länderna uppfördes bland annat frågan om bestämmelser mot missbruk av ekonomisk övermakt, särskilt angående köp på avbetalning.

Den svenska kommittén framlade den 31 januari 1914 ett förslag till lag om avbetalningsköp.

Vid frågans behandling rådde icke någon meningsskiljaktighet mellan de olika ländernas kommittéer därom, att köp på avbetalning vore en omsättningsform, som måste anses outhärlig. Kommittéerna hade därför funnit sin uppgift vara att i största möjliga mån söka inskränka de med avbetalningsköp förenade missförhållandena utan att lägga hinder i vägen för den reella avbetalningshandeln.

Den norska kommittén ansåg, att rätten att på avbetalning sälja vissa mindre dyrbara föremål borde göras beroende av offentlig myndighets tillstånd, vilket borde kunna återkallas, om det sätt, varpå rörelsen drevs, eller andra särskilda omständigheter gävo anledning att befara missbruk. Bestämmelser av dylik innebörd infördes även i den år 1916 i Norge utfärdade lagen om avbetalningsköp.

Enligt den svenska kommitténs mening utgjorde emellertid de i vårt land förhandenvarande förhållandena icke tillräcklig anledning för uppställande av en dylik inskränkning i näringsfriheten. Den svenska lagen om avbetalningsköp av den 11 juni 1915, som i huvudsak ansluter sig till omförmälda kommittéförslag, innehåller ej heller några restriktiva bestämmelser i syfte att begränsa omfattningen av avbetalningshandeln. Den måste anses uteslutande avse att reglera det rättsliga förhållandet vid köp på avbetalning mellan köpare och säljare och att därvid tillgodose båda parternas berättigade ekonomiska intressen.

Avbetalningshandeln har under de senare åren utvecklats sig mycket snabbt och torde numera hava nått en synnerligen betydande omfattning. De flesta av de till riksdagens vederbörande utskott avgivna yttranden beträffande förevarande motion giva även oförtydligt vid handen, att så är förhållandet, vilket för övrigt torde vara ett allmänt känt och erkänt faktum. Hand i hand med utvecklingen på ifrågavarande område har emellertid framvuxit en allt starkare opinion gentemot vissa med avbetalningssystemet förenade nackdelar, en opinion, som genom den nu föreliggande motionen framförts inom riksdagen.

Samtidigt som det göres gällande, att avbetalningssystemet i ganska betydande utsträckning kommit på avvägar, erkänns dock systemets goda

sidor. I den mån dess tillämpning möjliggör för i ekonomiskt hänseende svagare personer att förskaffa sig exempelvis maskiner eller andra föremål för produktiva ändamål eller förnödenheter av mera bestående värde, anses avbetalningssystemet allmänt vara icke blott försvarligt utan även nödvändigt och ofrånkomligt.

De mot handeln på avbetalning riktade anmärkningarna äro i huvudsak följande:

Genom avbetalningssystemet har skapats en ny form av konsumtionskredit, vilken i hög grad uppammat en lyxkonsumtion, som icke alltid står i rimlig proportion till vederbörande köparens ekonomiska bärkraft. Direkt skadlig är även den verkan av avbetalningsaffärerna därigenom att de motverka strävandena att begränsa kreditförsäljningen inom detaljhandeln. Köparna få därjämte ofta betala oskäligt höga pris för de varor, som köpas på avbetalning. I stor utsträckning förmedlas avbetalningsaffärerna genom kringresande agenter, vilka ofta med lock och pock och utan att vara särskilt nogräknade med de medel, som därvid komma till användning, söka få försäljning till stånd. Från representanter för den bofasta köpmannakåren påtalas den konkurrens med den lokala handeln, som uppkommit genom dylik agentverksamhet från de större avbetalningsfirmornas sida. Slutligen göres gällande, att avbetalningssystemet i oroväckande grad medfört ökning av brottsligheten i vårt land, i det att ett stort antal försakingrings- och bedrägeribrott vore att direkt tillskriva ifrågavarande affärsform.

Beträffande de sålunda framförda anmärkningarna torde med visst fog kunna göras gällande, att de i större eller mindre utsträckning kunna riktas jämväl mot annan kredithandel än den här avsedda och att de påtalade olägenheterna alltså icke skulle vara något för avbetalningssystemet speciellt utmärkande. Men det torde dock ej kunna bestridas, att berörda olägenheter kunna förväntas framträda i eminent grad, då fråga gäller köp på avbetalning. Vid vanlig kreditgivning torde säljaren i regel besitta en genom personlig bekantskap med köparen eller på annat sätt förvärvad kännedom om köparens solvens. Vid avbetalningsköp åter lämnas krediten utan några som helst krav i nyssberörda avseende, då ju säljaren anser sig ha full säkerhet i den försålda varan. Att härigenom måste uppstå en många gånger osund kreditgivning torde ligga i öppen dag. Likaså synes det påtagligt, att agentverksamheten skall erhålla en avsevärt större omfattning inom avbetalningshandeln än i övrigt, då det på förstnämnda område givetvis är betydligt lättare att avsluta köp än vid försäljning mot kontant betalning eller på öppen kredit, vilket sistnämnda väl för övrigt ej kan i nämnvärd utsträckning överlåtas åt för den lämnade krediten oansvariga agenter. Att valet av agenter från avbetalningsfirmornas sida ej heller alltid verkställts med tillbörlig omsorg, torde vara en känd sak. Jämväl anmärkningarna, att avbetalningssystemet medfört en ökning av brottsligheten, synas äga visst fog för sig med hänsyn till

att lättheten att genom avbetalningsköp på bedrägligt sätt komma över medel, lätt kan locka till brott av antydd art. Möjligt är dock, att det stora antal brott, som under de senare åren blivit begångna i samband med avbetalningsaffärer, åtminstone i viss utsträckning är att anse såsom en tidsföreteelse.

Avbetalningssystemet har sålunda enligt riksdagens mening utvecklats sig på ett sådant sätt, att det kan befaras medföra allvarliga vådor av den art, att åtgärder i reglerande syfte från det allmännas sida kunna befinnas av behovet påkallade. För ett allsidigt bedömande av hithörande frågor torde emellertid en utredning, sådan som i förevarande motion ifrågasatts, först böra verkställas. Riksdagen har därför funnit sig böra tillstyrka, att åtgärder vidtagas i motionens syfte.

Riksdagen är därvid fullt på det klara med, att stora svårigheter komma att möta en dylik utredning. Att erhålla en fullt uttömmande utredning angående avbetalningssystemets omfattning och verkningssätt är måhända ej möjligt, men synes ej heller nödvändigt för ifrågavarande ändamål. Tillräckligt omfattande material torde utan större svårigheter kunna erhållas för ett bedömande av frågan, huruvida ett ingripande från det allmännas sida bör komma till stånd.

På vad sätt dylikt ingripande skulle kunna ske utan att menligt inverka på den lojala avbetalningshandeln är givetvis svårt att för närvarande bedöma. Kommerskollegium har för sin del ansett det tvivelaktigt, huruvida en eventuell utredning kan förväntas giva anvisning på sådana åtgärder, varigenom missbruken kunna effektivt motverkas, samtidigt med att systemets obestridliga fördelar bevaras. Kollegiet har emellertid samtidigt uttalat, att här som på andra områden av handel ett framdragande i ljuset av tilläventyrs förefintliga missförhållanden i allmänhet torde innebära det verksamaste korrektivet. Smålands och Blekinge handelskammare har ansett att ett medel att söka begränsa avbetalningsköp av lyxartiklar kunde vara att begränsa den tid, på vilken ett avbetalningsköp finge avslutas, när största lockelsen för okloka köpare låge i betalningstidens längd. I samma riktning kunde måhända verka införandet efter norskt mönster av en bestämmelse, att varor under visst värde ej finge säljas på avbetalning utan tillstånd av offentlig myndighet.

I detta sammanhang vill riksdagen framhålla ytterligare en åtgärd, som möjligen skulle kunna gagna det ifrågavarande syftet. I lagen den 25 maj 1917 om försäkringsrörelse föreskrives bland annat, att försäkringsbolag, som meddelar livförsäkring, icke må lämna uppdrag att såsom bolagets ombud anskaffa eller förmedla anskaffning av ansökningar om dylik försäkring åt annan än den, som kan anses äga betingelser för att på ett värdigt och lämpligt sätt utöva sådan verksamhet. När sådant uppdrag lämnas, så ock när givet uppdrag återkallas, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos försäkringsinspektionen. Återkallas uppdraget endast för viss tid, skall detta i anmälan angivas.

Från skyldigheten att göra sådan anmälan, varom här är fråga, äger Konungen befria bolag, som prövas hava vidtagit betryggande åtgärder för övervakande av ombudens verksamhet. Har någon, som innehar ombudsuppdrag, gjort sig skyldig till handling, som prövas vara oförenlig med ett värdigt och lämpligt utövande av verksamheten, åligger det bolaget att återkalla uppdraget.

Ett av de enligt riksdagens mening allvarligaste klagomålen mot avbetalningsrörelsen, sådan den för närvarande i viss utsträckning bedrives, riktar sig mot agentverksamheten och agentkårens sammansättning. Bestämmelser angående agentverksamheten på här ifrågavarande område i samma syfte som ovanberörda i försäkringslagen givna stadganden skulle säkerligen medföra ett bättre sakernas tillstånd över huvud taget inom avbetalningshandeln, då det synes sannolikt, att flertalet av de med systemet förenade olägenheterna i viss mån bottna däri, att såsom agenter understundom användas mindre lämpliga och föga ansvarskännande personer. Riksdagen håller visserligen för troligt, att förhållandena inom avbetalningsrörelsen komma att utveckla sig i här antydd riktning statsingripande förutan, så snart rörelsen vunnit erforderlig stadga i organisatoriskt hänseende, men en föreskrift av antydd innebörd torde kunna förväntas påskynda en dylik utveckling.

I en del av de i frågan avgivna yttrandena hava särskilt påtalats s. k. kupongaffärer, varvid köparen får genom inköp av kuponger å vissa belopp genom förskottsinsbetalningar likvidera varan helt, innan den levereras. Ehuru frågan om kupongaffärer icke har något att skaffa med de i motionen avsedda avbetalningsköpen, har dock riksdagen i detta sammanhang ansett sig böra uttala, att dylika affärer måste anses vara en osund företeelse inom affärlivet. Det händer nämligen ej sällan, att firmor, som bedriva kupongaffärer, komma på obestånd, varvid i regel de förskottsinsbetalningar, som genom kupongköp verkställts av ett stort antal mindre bemedlade personer, gå helt förlorade för inbetalarna.

I motionen har ifrågasatts, att den föreslagna utredningen skulle uppdragas åt kommerskollegium eller annan offentlig myndighet. I vissa av de i ärendet avgivna yttrandena har såsom lämpligt organ för utredningens verkställande nämnts en föregående år på enskild väg tillkommen kommitté för undersökning av varudistributionens anordning och kostnader, vilken kommitté av Eders Kungl. Maj:t beviljats vissa bidrag till kostnaderna för undersökningen ur handels- och sjöfartsfonden samt manufaktur förlagslånefonden. Slutligen har ifrågasatts, att utredningen skulle verkställas i samband med den inom kommerskollegium pågående utredningen angående näringslagstiftningen. Kommerskollegium har i avseende härå framhållit, att den nu ifrågasatta utredningen väl kunde tänkas med fördel bedriven i nära samband med nyssberörda utredning, men att den antagligen skulle vinna på att ej direkt hopkopplas med sistnämnda utredning, som väsentligen har att taga sikte på helt andra problem, och detta

med hänsyn till den antagligen behövligen vidlyftiga materialinsamlingen, som skulle komma att tynga och måhända förrycka den i och för sig viktiga och omfattande näringsrättsutredningen.

Riksdagen har emellertid för sin del icke ansett sig böra taga ställning till ovan berörda fråga angående lämpligt organ för verkställande av den av riksdagen nu förordade utredningen.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning rörande det s. k. avbetalningssystemets omfattning och verkningssätt.

Stockholm den 25 maj 1927.

Med undersåtlig vördnad.